

Francia Guyana stratégiai helyzete. Európai űrkutatás a trópusi Dél-Amerikában

10.17047/HADTUD.2015.25.E.59

Rezümé

Francia Guyana az egyetlen francia tengerentúli megye, amely a dél-amerikai szubkontinensen található és az egyetlen olyan dél-amerikai terület, amely nem szuverén állam. Az 1946 óta megyeként szerveződő Francia Guayana (továbbiakban Guyane) a legnagyobb és legszegényebb francia megye, mégis érdemes a további vizsgálódásokra, amit történelme és jelene is igazol.

Kulcsszavak

Francia Guyane; Dél-Amerika; francia űrkutatás; európai űrkutatás; Kourou Masat 1; első magyar fejlesztésű műhold.

Asqui, Jorge Kristóf

Strategic position of French Guiana. European space research in tropical South America

Resume

French Guiana is the only French overseas department, which is located in the South American sub-continent and is the only South American area, which is not a sovereign state. As a department since 1946 French Guiana (Guyane hereinafter) is the largest and poorest of the French departments, but it's still worthy of further investigation, as demonstrated by the history and the present as well.

Keywords:

French Guiana; South America; French space exploration; European Space Exploration; Kourou, MaSat 1; first indigenous Hungarian satellite.

2013-ban Franciaország a világ 10. legnagyobb GDP-jével¹ és a 18. legnagyobb GDP arányos államadósságával² rendelkezett. Az EU 28 tagállama között a GDP-arányos kutatás/fejlesztés tekintetében (2,23%) 8. helyen állt.³ Az ENSZ BT, a NATO és az EU tagjaként hathatósan fejt ki külpolitikáját. Tekintélyét az európai történelemben betöltött szerepe is adja, aminek része a kontinentális hegemoniára való törekvés és a gyarmatbirodalmi státusz birtoklása.

A birodalomépítés logikájába belekerült Amerika is. Richelieu már 1626-ban szorgalmazta a mai Guyane gyarmatosítását, amelynek lényegi elemét tette ki az Amazonas torkolatának ellenőrzése. A XVII. századi gyarmatosítási versengésbe beszállt Anglia és Hollandia is. A hollandokat a század végére teljesen

¹ COUNTRY COMPARISON : GDP (PURCHASING POWER PARITY)
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=France&countrycode=fr®ionCode=eur&rank=10#r>
(letöltve: 2015. 01. 08.)

² COUNTRY COMPARISON : PUBLIC DEBT
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2186rank.html?countryname=France&countrycode=fr®ionCode=eur&rank=18#r>
(letöltve: 2015. 01. 08.)

³ Research and development expenditure, by sectors of performance, % of GDP
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsc00001&plugin=1>
(letöltve: 2015. 01. 08.)

visszaszorították, de a spanyol örökösödési háború lezárásaképpen (amellett, hogy a Bourbonok megszerezhették a spanyol trónt) a franciák lemondtak az Amazonas torkolatának ellenőrzéséről.

A XIX. század eleje több szempontból is fordulópont a világban. I. Napóleon ibériai hadjárata során meggyengítette a spanyol és portugál anyaországokat, ami serkentette a latin-amerikai gyarmatok függetlenségi törekvéseit. 1830-ra lezárultak a függetlenségi forradalmak, de a Guyana pajzson fekvő brit, holland és francia területek továbbra is az anyaországtól függtek.⁴

Brazília Guyane-nal határos vidékén kiújultak a viták. A területi rendezést végül a XX. század elején foganatosították, így az I. világháború előestéjén Franciaország a forrongó Európa országaként biztonságban tudhatta dél-amerikai határait a brazil diplomácia együttműködése jóvoltából. Ez a biztonság azonban sötét múltat takar. A francia forradalom óta Guyane büntetőtáboroként szolgált a politikai ellenfelek semlegesítésére, megcsúfolva a francia forradalom humánus gondolatvilágát. A fegyenctelepeket végül a XX. század közepére felszámolták.

A II. világháború egyik legfontosabb következménye Európa súlyvesztése volt. Így a még gyarmattartó európai országok fokozatosan kezdték elveszteni a harmadik világban megmaradt pozícióikat. Franciaországgal is ez történt méghozzá két traumatikus konfliktus során. Az indokínai háború (1946–1954) az európai nagyhatalom súlyos arculcsapásával végződött, mely során a kontinentális Észak-Amerika után Ázsiából is kivonultak a franciák. Dominóeffektusként hatott az indokínai példa az algériai felszabadító mozgalomra, mely háborút robbantott ki (1954–1962), és francia kivonulással ért véget.

1. ábra

Guyane francia megye Brazília és Suriname szomszédságában

(Forrás: La Marine en Guyane. Letöltve a <http://www.defense.gouv.fr/var/dicod/storage/images/base-de-medias/images/marine/dossiers/guyane/carte-guyane/1173138-1-fre-FR/carte-guyane.jpg> webhelyről 2015. 01. 08-án)

⁴ Brit-Guyana 1966-ban Guyana néven, Holland Guyana pedig 1975-ben Suriname néven lett független köztársaság.

A háború elvesztésével a korábban az algériai területeken létesített rakétabázisokat így ki kellett üríteni. Ekkor került napirendre egy űrközpont építése Guyane-ban, hiszen az Egyenlítőhöz való közelsége, a hatalmas Atlanti-óceán szomszédsága, a földrengések és ciklonok hiánya, illetve a kis népesség ideális helyé tették a kísérletek végrehajtására. De Gaulle 1964-ben sürgette az űrközpont (Centre Spatial Guyanais – CSG) felépítését, amit 1965-ben el is kezdtek. A de Gaulle-i politikának köszönhetően az 1961-ben megalakult Országos Űrkutató Központ (Centre National d' Études Spatiales – CNES) 1968-ban üzembe is helyezte az űrközpontot.

1975-ben az Egyesült Királyság, a Német Szövetségi Köztársaság és Franciaország közötti tárgyalások eredményeképpen megalakult a párizsi székhelyű Európai Űrügynökség (European Space Agency – ESA), mely a CNES-szel és az 1980-as alapítású Arianespace-szel közösen használhatja a CSG-t. Guyane-ban, az Európai Unió legkülső régióinak egyikében, ahol nem érvényes a schengeni egyezmény, található Európa legnagyobb űrkikötője.

Guyane: a régió, amelyik kiszakadt dél-amerikai környezetéből?

Természetföldrajzi értelemben Guyane a Guyana pajzshoz tartozik a mai Suriname-mal, Guyanával, Kelet-Venezuelával és Brazília északi vidékével együtt.⁵ A Guyana pajzsot az Orinoco és az Amazonas osztják fel érdekövezetekre, ezek ellenőrzése volt az európai gyarmatosítók célja. Azonban nyitott volt még a Karib-térségre is, ahol komoly háborúig eszkalálódott a gyarmati hatalmak versengése a felfutó cukoripart ellátó cukorültetvényes karibi szigetekért. A franciák karibi érdekeltségeinek megvédésében Guyane kontinentális hídfőt, hasznos kiindulópontot jelentett.

Mint fentebb említettük, a franciák lemondtak az Amazonas torkolatvidékéről, így Guyane a francia gyarmatpolitika karibi viszonyrendszerében töltötte be szerepét. Telepesek fogadására azonban nem volt alkalmas az egyenlítői klímája miatt. A XIX. században is inkább büntetőtelepi funkciója erősödött fel. Az ásványkincsekben szegény Guyane-t világgazdaságban betöltött nyomasztó csekélysege és büntetőtelepi zord múltja elfeledett francia gyarmattá süllyesztették. Csak zöld pokolként szerzett kétes elismerést. A figyelem középpontjába a bipoláris rendszer idejében került. Két vonulat: a dekolonizáció és a rakétatechnika mentén foglalkoztatta a világpolitikát.

1946-ban Guyane vezetői és a baloldali csoportok egyaránt kiálltak a megye státusz elérése mellett, hogy hozzáférésük legyen a párizsi központ gazdasági és pénzügyi forrásaihoz. Néhány 1982-es adattal és megjegyzéssel szeretném szemléltetni az akkori helyzetet Schwarzbeck tanulmánya alapján:⁶

- a 83 533 km² területen 70 000 lakos él (2013-ban 250 109 fő);
- a 70-es évek második felében a francia költségvetés 0,1–0,2%-át tette ki, melynek 90%-a visszaáramlott Párizsba;
- a gazdaság főként a szolgáltatásokra alapozódott (közigazgatás, importkereskedelem);

⁵ Hogy ez a természetföldrajzi régió miért nem maradt meg egy politikai testben, az jórészt természetföldrajzi okokkal magyarázható, azon túl, hogy itt nem jelent meg államalkotó indián birodalom, mint az azték, a maja vagy az inka.

⁶ Chwarzbeck, Frank: La Guayana Francesa: un “Caso Continental”
http://www.nuso.org/upload/articulos/1005_1.pdf (letöltve: 2015. 01. 10.)

- fontos jellemző a helyi termelőtevékenység hiányából fakadó függés a központtól;
- ásványkincsek csekély volta,
- kis jelentőségű erdőgazdálkodás és halászat,
- a CSG relatív jelentősége és hadiipari felhasználásának kétsége.

A csekély népesség gyenge felvásárló erőt jelent a francia termékek számára. Nem volt annyi nyersanyag, amire ipart lehetett volna építeni. Nem csoda, hogy nem jelent meg semmilyen szeparatizmus sem a bal-, sem a jobboldali csoportok köreiben. A guyane-i politikai identitás megmaradt a lokálpatriotizmus szintjén, ami egyúttal kulturális közösséget vállalt a karibi afro-amerikai világgal. Külön érdekességként voltak jelen az indiai és a kínai bevándorlók leszármazottai. A rabszolgaság 1848-as eltörlését követően a feketéket franciásítani kezdték, azonban a munkaerőt is pótolni kellett. E hiány betöltésére szolgált a büntetőlepteli rendszer kiépítése és nagyszámú indiai és kínai bevándorlása. Egy 2011-es adat alapján is láthatjuk, hogy a született franciák aránya alig több mint a lakosság fele, a többiek utólag lettek franciák vagy megmaradtak külföldinek.

A brazilok bevándorlásához hozzájárult az 1964-es brazil katonai puccs, amely egy 1985-ig húzódó diktatúrát hozott létre. A nagypolitika saját törvényeként jelenik meg viszont az, hogy a brazil diktatúra nyugatbarátsága biztonsági garanciát jelentett a Guyane-ban tervezett, majd felépített és üzembe helyezett CSG-hez, nem is beszélve az akkori brazil és francia titkosszolgálatok együttműködéséről.⁷ Ez persze nem zárt ki bizonyos félelmeket. Ahogy a fentebb említett 1982-es Schwarzbeck tanulmány is írja, akkoriban attól tartottak, hogy a Guayanák szatellit-területekké válnak az előretörő brazil gazdaság számára. Schwarzbeck természetesen kiemelte ennek kivitelezhetetlenségét, mivel a brazil gazdaság a kőolajválságtól szenvedett.

Nem véletlen, hogy a guayanai köztársaságok (Guayana, Suriname) az 1973-ban megalakult karibi csoportosulás, a Karib-tengeri Közösség (Caribbean Community and Common Market – CARICOM) kegyeit keresték, melynek székhelye Guayana fővárosa, Georgetown.

Schwarzbeck, a Hamburgi Egyetem politológus professzora rámutat arra, hogy Guyane is inkább Franciaországhoz köti sorsa jobbrafordulását, semmint egy független eszményképhez. Akkoriban több guyane-i ismerte Párizst, mint Georgetownt. A német professzor különös következtetésként fejt ki, hogy Guyane kulturálisan frankofón, de a többi francia megyétől erősen különbözik és kerülve a felgyorsított dekolonizációs törekvéseket, egyszer majd Franciaországgal baráti viszonyt ápoló független országgént kell megjelennie a nemzetközi életben.

Harminc év után se vált valóra ez a forgatókönyv, mivel Schwarzbeck talán nem is álmodott arról a lehetőségről, hogy megszűnik a bipoláris világrend, felbomlik a Szovjetunió és előretör az integrációs együttműködés a kettéosztott Európában, aminek következtében Guyane-nak még kedvezőbb jövőképet ad, jelesül az EU és a régiók közti érdekközösség. Guyane esetében ez világosan látszik. Ezen jövőkép erős alapja pedig a Schwarzbeck által még relatívnak ítélt úrkutatás és maga a CSG.

Guyane megmaradt francia tengerentúli megyének az Atlantikumban, amiért a Tengerentúli Minisztérium felel. Az EU parlamenti választási rendszerében az atlanti tengerentúli területek egy képviselőt küldhetnek. Innen jelenleg a martinique-i

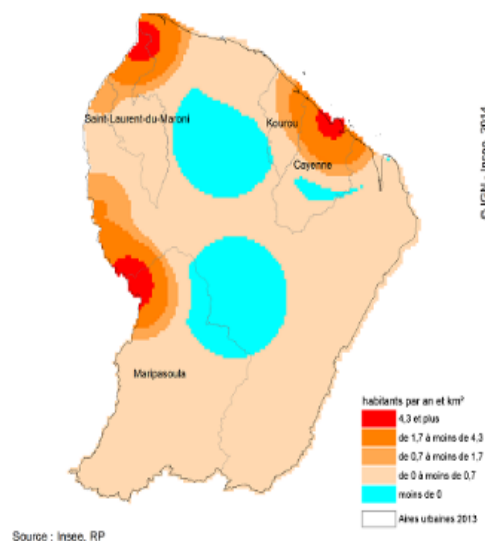
⁷ Terra de exílio para brasileiros, França também foi próxima do Regime Militar <http://www.portugues.rfi.fr/brasil/20140326-terra-de-exilio-para-brasileiros-franca-tambem-foi-proxima-do-regime-militar> (letöltve: 2015. 01. 10.)

születésű Louis-Joseph Manscour jutott be a Szocialista Párt színeiben 2014. július 1-jétől.

Guyane adatokban

Guyane a NUTS 2-es⁸ kategóriába tartozik, egy stabilan növekvő régióról van szó. Az EU népesedési térképe három kategóriába sorolja az urbanizációs szinteket:

- sűrűn lakott terület;
- közepes sűrűségű terület;
- alig benépesített terület.

2. ábra

Lakosságszám-változás 2006–2011 között

(piros – növekedés évi 4,3/km² vagy több, narancs – növekedés 1,7 és 4,3 között, világos narancs – növekedés 0,7 és 1,7 között, rózsaszín – növekedés 0 és 0,7 között, kék – az előbbinél kevesebb)

(Forrás: Variation du nombre d'habitants entre 2006 et 2011. Letöltve a

<http://www.insee.fr/fr/regions/guyane/default.asp?page=faitsetchiffres/presentation/presentation.htm> webhelyről 2015. 01. 10-én)

Guyane néhol közepes sűrűséggel lakott, de többségében alig benépesített terület, ahol nincsenek nagyvárosok vagy olyan koncentráció, amely a népesség több mint 50%-át tömörítené. Mégis hogyan oszlik meg ténylegesen Guyane népessége?

A népesség növekedése főként északkeleten és nyugaton mutatható ki. Döntő aránya (72,4%) az itteni városokban tömörül. Ezek Cayenne (Guyane fővárosa), a suriname-i határ mellett lévő Saint-Laurent-du-Maroni és Kourou, ahol a Centre Spatial Guyanais (CSG) kilövőállásai találhatók.

Guyane népessége kiegyensúlyozottan növekszik, de ettől még a terület kevésbé lakott. A koncentráció pár városban figyelhető meg, de még a megye fővárosában, Cayenne-ban sem csoportosul az egész megye népességének több mint 50%-a. Viszont elmondható, hogy a populáció fiatalabb, mint a metropoliszban.

⁸ Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques (Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája): az EU-n belül statisztikai célból rendszeresített területi felosztás. A 2-es felosztás Franciaország esetében a régiókat és a tengerentúli megyéket jelöli.

Guyane GDP növekedése kiegyensúlyozott, folytonos, nem töri meg 2008, de nem is elrugaskodó. Az ország GDP/fő adata 2003-ban 60% alá csökkent, emiatt az EU kevésbé fejlett régióinak kategóriájába sorolandó. A guyane-i munkanélküliségi ráta 2007 óta nem lépi túl a kritikus 25%-ot. Ami a versenyképességi lehetőségeket illeti, a hozzáadott érték arányszámai közül jelentősen kiemelkedik a szolgáltatások szektora. Ezen felül, tudva, hogy 2002-ben a GDP 16%-át az űrkutatás tette ki, akkor megállapíthatjuk, hogy a CSG komoly potenciállal rendelkezik a régió fejlődésében.⁹

Guyane és az űrkutatás

A Centre National d' Études Spatiales (CNES) a francia technológiai innováció, gazdasági fejlődés és iparpolitika egyik legfontosabb szereplője. 16 000 embert foglalkoztat és tevékenysége biztosítja, hogy a francia űripar az európai űripar 40%-át tegye ki. A guyane-i állomáson 9000 embert foglalkoztat, az aktív guyane-i népesség 15%-át.¹⁰ 2013-as költségvetése 1 921 millió EUR-val számolt. Ebből 7999 millió EUR-t költ az European Space Agency (ESA) programjaira. Kétoldali kapcsolatai vannak egyesült államokbeli, kínai, indiai, orosz és japán partnerekkel.¹¹

Az ESA 2 267 embert foglalkoztatott. A 2012-es évben 4 200 millió EUR összegű költségvetéssel számolt. A cégnek tulajdonítható az Ariane és a Vega rakéták fejlesztése, amiket később Kourou mellett indítottak el. Ezen az első Vega rakétán indult el 2012. február 13-án a Masat 1, az első magyar fejlesztésű műhold.¹² 2015. február 11-én egy újabb Vega kilövést kísérelnek meg.

Az Arianespace 329 embert foglalkoztat Évry székhelyén, a CSG-n, továbbá washingtoni, szingapúri és tokiói irodájában. Részt vesz az ESA-val az Ariane és a Vega rakéták fejlesztésében, illetve együttműködnek orosz partnerekkel a Szozuz rakéták CSG-n történő fellövésében. A 2013-as évben 989 millió EUR volt a bevétel.

Guyane és a jövő fejlesztései

Az EU regionális politikájának keretén belül a 2014–2020-as költségvetési évben Guyane számára sok fontos területet jelölt ki, közülük az e-szolgáltatások bővítése¹³ lehet rendkívül vonzó magyar partnerek számára. Remek területet jelentene Guyane a hosszútávban gondolkodó informatikai cégek számára. Ha a regionális adminisztrációban kellő sikert és eredményességet mutatnak, fel – miközben bővítik francia és guyane-i kapcsolati hálójukat – be tudnának lépni új szereplőként, telekommunikációs partnerként az űrkutatásba a telekommunikációs műholdak információtechnológiai háttérének biztosításába.

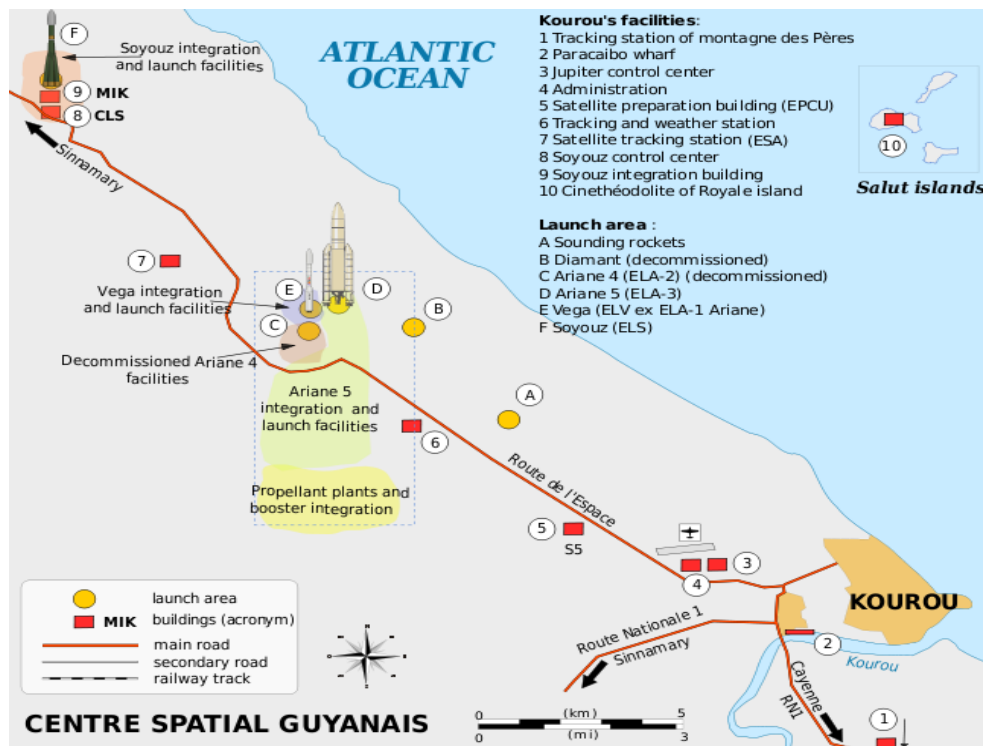
⁹ Les principaux indicateurs économiques http://www.iedom.fr/IMG/pdf/ra2011_guyane_reduit_.pdf (letöltve: 2015. 01. 10.)

¹⁰ Economie du spatial <http://www.cnes-csg.fr/web/CNES-CSG-fr/9759-economie-du-spatial.php> (letöltve: 2015. 01. 12.)

¹¹ CNES www.cnes.fr (letöltve: 2015. 01. 12.)

¹² Masat 1: A fejlesztés története <http://cubesat.bme.hu/projektek/masat-1/a-fejlesztes-tortenete/> (letöltve: 2015. 01. 12.)

¹³ Regional programme Guyane Conseil Régional 2014–2020 http://ec.europa.eu/regional_policy/country/op/index.cfm?cci=2014FR16M2OP011&lan=EN&lang=EN (letöltve: 2015. 01. 13.) Az ERDF 338 100 501 EUR-val, az ESF 54 379 499 EUR-val számol.

3. ábra Kourou és az űrközpont

(Forrás: Map of Guiana Space Centre. Letöltve a http://en.wikipedia.org/wiki/Guiana_Space_Centre#mediaviewer/File:Plan_Centre_Spatial_Guyanais-en.svg webhelyről 2015. 02. 09-én)

FELHASZNÁLT IRODALOM

The CIA World Factbook hivatalos honlapja

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (Megnyitva: 2015. 1. 8.)

Centre National d'Etudes Spatiales (CNES) hivatalos honlapja

<http://www.cnes.fr/web/CNES-fr/6919-cnes-tout-sur-l-espace.php> (Megnyitva 2015. 1. 8.)

EUROSTAT (Az Európai Bizottság hivatalos statisztikai honlapja)

<http://ec.europa.eu/eurostat> (Megnyitva 2015. 1. 10.)

French Guiana

<http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/samerica/gf.htm> (Megnyitva 2015. 1. 20.)

Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE) hivatalos honlapja <http://www.insee.fr/fr/> (Megnyitva 2015. 1. 10.)

Masat 1: A fejlesztés története

<http://cubesat.bme.hu/projektek/masat-1/a-fejlesztes-tortenete/> (Megnyitva 2015. 1. 12.)

Regional programme Guyane Conseil Régional 2014–2020

http://ec.europa.eu/regional_policy/fr/atlas/programmes/2014-2020/France/2014fr16m2op011 (Megnyitva 2015. 1. 13.)

Research and development expenditure, by sectors of performance, % of GDP

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsc00001&plugin=1> (Megnyitva 2015. 1. 8.)

VEGA Ready to launch spaceplane

[http://www.esa.int/Our_Activities/Launchers/IXV/Vega ready to launch spaceplane](http://www.esa.int/Our_Activities/Launchers/IXV/Vega_ready_to_launch_spaceplane)
(Megnyitva 2015. 1. 12.)